

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 26. januarja 1859.

Kaj storiti, da hiše niso vlažne.

(Dalje.)

Da mokrota iz tal ne stopi v zidovje.

Najlože se to doseže s tem, da se dva cegla ali trije, z dobrim cementom *) zamazani, položé na podzidje (Grundmauer). Če je le cegel in cement dober, pomaga to skor vselej.

Poslednji čas so tudi nekoliko podzidja naravnost v asfalt ali zemeljsko smolo postavili in so res vlago tako od zidovja odvernil.

V Holandii imajo navado, da pokladajo majhne pa močne šipe nad podzidje, in na teh zidajo potem naprej.

V severni Ameriki že zdavnej na podzidje, kadar je 2 do 3 čevlje od tal, pokladajo svinčenih platnic in na teh platnicah potem zidajo naprej.

Naprava hišnih tal.

Razun tega, da se gleda na zemljo, kamor se ima hiša postaviti, se mora pa tudi skerbeti, da so notranje ali hišne tla dosti višje od unanjih tal, in da je hiša tako napravljena, da jo more zrak (ljaht) dovelj preprihati. Dostojnega prepriha je treba, da je stanovališče zdravo in suho.

Pravijo, da je vselej dosti, da so hišne tla le za pol-drugi čevlj nad unanjimi tlami. To je napčna misel! Če je hiša na globoki in mokri zemlji, je še 3 ali 4 čevlje premalo. Če je hiša na skali in na kakem griču, s kterege se lahko mokrota odteka, je pa že 1 čevlj dosti, da so notranje tla višje od unanjih. Vselej je tedaj treba na kraj gledati, kamor ima hiša priti. Če se ima hiša blizu vode zidati, je pri tem, kako visoko se imajo hišne tla vzdigniti, pa spet na to gledati: ali voda poleg hiše stoji ali teče. Če voda stoji, bo poslopju dosti več vlage dajala kakor tekoča voda. Če že ni drugač, da mora hiša blizu kake stoječe vode priti, saj spodnjih izb nikoli ne rabite za spavnice in prebivališče! Tekoča voda, ker celo okolico sapa bolj preprihuje, nikoli ne dela tako vlažnih hiš kakor stoječa, če se le spodnji zid tako napravi, kakor smo ravno pred povedali.

Da velike drevesa pred oknji, visoko gromovje, terte na brajdaht itd. ponoči skor toliko mokrote iz sebe izpuhtijo, kolikor so je podnevi na-se potegnile, je znano; ker pa tudi senco delajo, napravljajo že za tega voljo nekoliko vlage. Sploh naj bo vsako drevje in gromovje toliko od hiše, da na tla okoli hiše more sonce posijati. Najbolje je kaka dva čevlja širok kamniten tlak okoli hiše, ki toliko visi, da kapnica in vsaka druga mokrota lahko odteka.

Kjer hiša na kakem bregu stoji, za katerem je hrib, ali da hrib celó od treh strani obdaja poslopje, tam je treba, da je med hišo in med hribom ali skalo toliko

prostora, da vlaga brega ali skale ne more do hišnega zidovja, in da je dosti prepriha. Če je hrib ali skala za hišo okoli 5 čevljev visoka, je dosti, če je pol čevlja prostora vmes, in po ti primeri več. Vendar je vselej dobro, če je prostor vmes saj tolikšen, da človek more skozi iti in če je treba, pometati; tudi je dobro, da so tla na tem prostoru enmalo nagnjene, da se mokrota lahko odteka.

Hrami ali keldri pod hišo naj se napravijo vselej tako visoki, da jih podzemeljska voda ne doseže; nikoli pa naj hrami ne bojo spavnice ali prebivališče. Tudi naj se vselej obokajo ali velbajo, ne pa, da bi se le stropnice iz dil naredile, sicer so tla tiste stanice, ki je nad hramom, vselej merzle; obokan ali velban hram pa naredi hišo gorko in odvraca mraz, ki je zdravju škodljiv.

Vselej je spodnja hiša bolj suha, če je pod poslopjem dobro napravljen hram ali kelder.

(Dalje sledi.)

Gospodarska skušnja.

(Kako slavni Francoz Boussingault popisuje gnojnišče). „Nekteri ljudje že nos zavišejo, če jim kdo le od gnoja kaj zine; čuda, da nesó še kos kruha v usta, ker je — na gnoji izrastel!“ Tako govori slavni kemikar v svojih bukvicah, ki jih je ravno pod imenom „Gnojna jama“ (la fosse à fumier) na svetlo dal. Marsiktero gorko pa pové tudi kmetovavcom, ki še zmiraj ne vejo, kaj je gnoj. „Kar od marsiktere stvari velja — pravi Boussingault — velja tudi od gnoja: kdor si ga ohrani, ta si ga napravi. Kdor skerbi, da mu iz gnoja ne uide polovica smerdljivih, to je, rodovitnih reči, ta stori toliko kakor da bi število svoje živine za polovico pomnožil. Tega naši gospodarji še niso spoznali in zatega voljo so si sami sebi v škodo.“ Kakošno naj pa je gnojnišče, da bo pravo, popisuje skušeni mož tako-le: „1) gnojnišče naj je nekoliko od hleva preč; 2) gnojnica naj se nabira v kakošno posodo, da gospodar, kadar je treba, poliva z njo gnojnišče; 3) tekoča voda naj se pusti do gnojnišča; 4) jama naj je dosti prostorna, da ni treba gnoja na previsokem kupu imeti; 5) gnojnišče naj se tako napravi, da se lahko z vozom zraven pride. — Nazadnje razodeva mož kmetovavcom še le-to rajtengo: „Pred malo leti so flandriški kmetovavci, kateri vejo gnojnico po nji vrednosti ceniti, plačevali za scavnico ene krave leto in dan 24 tolarjev; recimo pa, da je le 12 tolarjev vredna (kar je gotovo prenizko vzeto), tedaj scavnica od 20 krav leto in dan znese 240 tolarjev. Kdor pa z njo nečimerno ravná, da je pogubi tretji del ali morebiti tudi polovico, lahko prerajta, koliko si sam škoduje. Gnojna jama je zlata jama!“

Živinozdravilske skušnje.

(Oteklo vime ali ovčec ali sajovec na vimenu) se po najnovejših skušnjah najhitreje ozdravi, ako se vsaki dan po dvakrat ali trikrat namaže z mazilom, katero

*) Cement ali vodno ali hidravlično apno se v več krajih lahko kupi; naredi se pa tudi lahko, ako se v prav drobni prah zmleta kremenica z nekoliko apna žari, zmes ta potem še enkrat v prah zmelje in čistega apna pridene.

se napravi, če se na 12 delov nesoljenega masla ali putra vzame 1 del kafe in oboje dobro skupaj zmeša. Kakor je tedaj več ali manj vimena oteklega (včasih je celo oteklo, včasih le polovica ali še manj), se vzame kafe in putra več ali manj; z 12 loti putra in 1 lotom kafe se bo že večidel izhajalo. Po teletu ali tudi pred teletom, včasih tudi drugikrat, se vname vime in oteče večidel po prehlajenji, če merzla sapa na vime piše, ali če krava na merzlem in mokrem leži, ali se ji vime z merzlo vodo umiva itd., včasih napade ovčec vime tudi po kaki notranji bolezni. Spiranje vimena z mlačno vodo, — podstavljanje kropa, kuhanega ječmena ali kaj takega pod vime, — mazanje z maslom ali kako drugo mastjo itd. so sicer pametne reči, pa z vsem je dosti opraviti, in če se prav skerbno ne opravi, se vime še laže prehladi. Kaferno mazilo pa nikakor ne škoduje, ampak pomaga tako gotovo, da malokrat vime terdo ostane ali se zgnoji.

„Zeit. f. L.“

(Kadar komat ali druga oprava konja ali vola do kervavega odergne), naj se mehke rute v svinskem žolcu (Schweinsgalle) namočene večkrat na dan na rano pokladajo. Kolikor stareji je žolc, toliko bolji je; večidel pomaga hitro. — Tako beremo v dunajskem gosp. časniku. Pomoček je res lahek in dober kup. Kadar gospodar prešiča kolje, naj si spravi svinski žolc, da ga bo imel za potrebo, ker je žolc po tem priporočilu še toliko bolji kolikor starji je.

Obertnijska novica.

(Imenitna znajdba za žganjarije). Primerilo se je gospod prof. dr. Klecinskemu, izverstnemu kemikarju na Dunaji, da je v mjiu (žajfi) najdel neko posebno lastnost, ktera žganju vzame smodno olje (Fuselöl). Ko je važno reč prav po naključbi našel, jo je gnal dalje in po daljnih skušnjah je najdel:

1. po destilaciji z mjiu (žajfo) se vsakemu žganju popolnoma odpravi smodno olje, naj je žitno ali krompirjevo;
2. smodno olje, ktero se je v mjiu po tem ravnanji vsedlo, se dá iz mjiu spet popolnoma ločiti in čisto dobiti; mjiu pa, iz ktere se je pregnalo olje, je potem spet za drugo odsmodovanje (Entfuselung) pripravno;
3. po tem ravnanji se v žganji tudi več močnejega vinskega cveta (špirita) napravi, kakor če se ono olje preganja brez žajfe, ker žajfa vodo v sebi zadržuje in le tisti vinski cvet izpuhteti dá, kteri je manj voden;
4. za vedro naj bolj po smodi dišečega žganja so dovolj 4 funti žajfe;
5. mjiu za to rabo mora biti iz natrona napravljeno ali tako imenovana terda žajfa, ne pa iz kalija ali mehka žajfa.

Nož, žlica in vilice.

Nož je z vilicami sedaj na naših mizah zmiraj skupaj; sta kakor zvest mož in žena, ktera se nikdar ne ločita. Al taka ni bila nekdanj; pred polovico 16. stoletja tudi v Evropi (v našem delu sveta) niso imeli vilic na mizi, kakor jih še dan današnji nimajo Arabci, Turki, Perzi, Hindi in Malaji, Mongoli, Kitajci in Japanci, sploh vse jutrove dežele ne, ki spoznavajo mahomedansko, brahmansko in buddhaisko vero.

Nož z vilicami tedaj, kakor smo rekli, tudi v Evropi nekdanj ni hodil na mizo. Nož je bil samec brez vilic na mizi. Nož pa je že sila sila staro orodje; nož najdemo že pri najstarejših narodih. Z vilicami se je združil nož še le pred kakimi 200 leti. Pred 200 leti so bile vilice še zlo nerodna, kakor pravimo, samorodna stvar; imele so dve rogovili ali razsohi, s kterima se ročaj ni nič kaj ujemal. Pred 200 leti niso tedaj vilice mislile, da bojo z nožem stopile v tak terden zakon, da eden brez drugega ne bo

mogel biti. Nož pa žlica sta bila nekdanj mož pa žena na mizi; žlica je že zlo stara stvar, pa nekdanj je bila sila kratka in okrogla, pa ne podolgasta kakor je dan današnji.

Žlica je tako stara kakor nož. Stvarnik sam je človeku v pesti ali šaki podoba dal za žlico, pa tudi lušnje orehov, buč itd., kakor pokrovi nekterih žival so naravnost žlice, s kterimi moremo to in uno stvar zajeti in jo k ustam nesti. Naši paganski (ajdovski) predniki so si napravljali iz glina žlice, ki so bile okrogle skledice, kterim so tudi iz glina pritisnili ravne ali pa zakrivljene ročaje. Južni Afrikanci so si delali lesene ali rožene žlice; Evropejci so bili prvi, ki so si jih napravili iz železa in druge kovine. Slovani imajo večidel lesene žlice.

Čeravno so vilice veliko mlajše memo noža in žlice, so pa vendar, kakor smo rekli, precej stare. Tudi natura sama je pokazala človeku več stvari, po kterih si je lahko posnel podobo žlice. Vsak gojzd mu je na drevju pokazal na milijone vilic z dvojnimi in trojnimi rogovilami. Stari Egipčani so že poznali in rabili senene vile, ki so prav za prav tudi le vilice. Ali niso tiste železne ostve, s kterimi ribči zasačujejo morske some, tudi le velike vilice, s kterimi človek sega v veliko skledo morja, da si iz njega zajema hrane? In kaj je človeška roka s svojimi persti drugega kakor podoba vilic, pa tudi podoba žlice.

S čim pa ljudstva, ktere nimajo vilic, kakor Turki, Kitajci in drugi, nosijo jedila v usta? Odgovor na to vprašanje ni težak. Kdor nima drugih vilic, prime jed kakor Turki in Perzijani z vilicami svoje roke, ali pa jo zasači s špicastim nožem ali pa z dolgo iglo, s ktero jedó Kitajci. Pa to mora ostudno biti z rokami segati v skledo? Ljudstva v jutrovih deželah, ki imajo za vilice svoje roke, si pred vsako jedjo, ktera na mizo pride, umijejo roke, in potem že morejo rabiti namesti vilic svoje roko, za kar jo je Bog vstvaril. Sicer pa v teh deželah pridejo vse jedi le drobno zrezane na mizo, da ne potrebujejo noža in vilic, da bi jih še le rezali.

Položimo zdaj vilice na stran, pa poprimimo za nož. Tudi podoba noža je Stvarnik vstvaril človeku v njegovem truplu. Ali niso sprednji zobje to kar je nož, kteri mora še veliko drobnejše zrezati to, kar je nož že enkrat zrezal.

Tudi divje ljudstva poznajo nož, in skor da ga ni ne naroda na svetu, kteri bi ne rabil noža. Nože si napravljajo ljudje iz kamna, iz terdega lesa, iz živinskih zob in kosti. Predelječ bi mogli seči, ako bi nože vsake baže popisati hotli.

Ko je železo prišlo v občno rabo, takrat se je tudi za nože začel najimenitniši čas. Odsihmal si je narejal vojak, lovec, pastir, kmet, vertnar, mizar, kuhar, brodnik, pisar, podobar, bukvozev, mornar in vsak drug svoj nož. Nož je pa tudi stari oče meča, kôse, serpa, žage, sekire, *) škarij in vsega drugega nožu podobnega orodja. Vse to je bilo pred vilicami.

Društvo sv. Mohorja.

Slavni vrednik „Slov. Prij.“ gosp. A. Einspieler piše v poslednjem listu o zadevah društva sv. Mohorja sledeče pretehtanja vredne besede, ktere tudi mi svojim bravcom na znanje damo. Naj, prebravši nasvetovane predloge, svoje misli potem razodenejo „Slov. Prijatlu“ ali pa naravnost slav. društvu. Tako-le se glasi gori omenjeni sostavek:

„Djal sem v poslednjem listu, da se našemu društvu bliža ljuba vigred. Res, da je naše društvo nekako spalo pozimsko; nisi slišal od njega ziniti ne besedice. To ni prav, to je smert, — zdaj se pa smehlja ljuba vigred, ki oživlja vse stvari, in bo oživila, ako Bog hoče, tudi društvo

*) Poglej današnji spis Terstenjakov o sekiri.

Vred.